

Ενότητα 5^η: Δημοκρατία – Αρχή της λαϊκής κυριαρχίας

Λίνα Παπαδοπούλου

Επ. Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

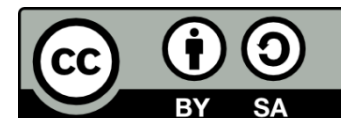

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

- Η έννοια «Πολίτευμα»
- Οι διακρίσεις των πολιτευμάτων
- Η δημοκρατική αρχή (άρθρο 1 παρ. 1 Συντ.)
- Η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας: η διάκρισή της από την εθνική κυριαρχία, η διάκριση «λαού» και «έθνους»
- Εγγυήσεις δημοκρατίας: το δικαίωμα αντίστασης

Σκοποί ενότητας

- Να κατανοηθεί η έννοια του «Πολιτεύματος» καθώς και η διάκριση των πολιτευμάτων
- Να αποσαφηνισθούν τα κρίσιμα εννοιολογικά στοιχεία της δημοκρατικής αρχής
- Να αναλυθεί το άρθρο 1 παρ. 1 Συντ.
- Να γίνει αντιληπτή η έννοια της λαϊκής κυριαρχίας καθώς και η διάκρισή της από την εθνική κυριαρχία
- Να κατανοηθεί η χρήση των όρων «λαός» και «έθνος» στο Σύνταγμα
- Να αναλυθεί το δικαίωμα αντίστασης (άρθρο 120§4 Σ.)

Άρθρο 1 παρ. 1 Σ

**Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι
Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική
Δημοκρατία**

Έννοια του όρου «πολίτευμα»

Οι Σβώλος και Μάνεσης συμπεριέλαβαν στο πολίτευμα

- 1) τον «συστηματικό τρόπο με τον οποίο *συγκροτείται* η κρατική εξουσία»,
= «*μορφή του κράτους*»
- 2) και το συστηματικό τρόπο με τον οποίο «*ασκείται* η κρατική εξουσία
= *μορφή κυβερνήσεως*» ή «*κυβερνητικό σύστημα*»

Π.χ. κοινοβουλευτικό, προεδρικό, ημι-προεδρικό

- Στην οροθέτηση αυτή η «*μορφή κράτους*» μαζί με τη «*μορφή κυβέρνησης*» συναπαρτίζουν την έννοια του πολιτεύματος

Η κλασική τριπλή διάκριση των πολιτευμάτων

Μοναρχία, ολιγαρχία και δημοκρατία

Θεωρητική αφετηρία - αποδίδεται στον Αριστοτέλη (αλλά και σε Ηρόδοτο, Θουκυδίδη και Πλάτωνα) = «...ανάγκη είναι κύριον ή ένα ή ολίγους ή τους πολλούς...»

- Κριτήριο της διάκρισης -με σημερινούς όρους-
  - = η αρχή της κυριαρχίας
    - πιο συγκεκριμένα ο αριθμός των προσώπων που αναγνωρίζονται ως φορείς της κυριαρχίας
    - μοναρχία όταν «άρχει» «ένα πρόσωπο»,
    - ολιγαρχία όταν «άρχουν» οι «ολίγοι»
    - δημοκρατία όταν «κυριαρχούν» οι «πολλοί»

Η έννοια «πολίτευμα»

περιλαμβάνει:

τις αρχές, τους κανόνες και τις πρακτικές, που καθορίζουν τόσο

α) τον θεμελιώδη τρόπο σύνταξης μιας Πολιτείας όσο και

β) τον τρόπο κατανομής των εξουσιών που απορρέουν από αυτήν στις συντεταγμένες εξουσίες (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική)

Άρθρο 1 παρ. 1 Σ.

Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία

- επιγραμματική διακήρυξη = ταυτότητα του πολιτεύματος
  - συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης της κυριαρχίας ή
  - συγκεκριμένο τρόπο συγκρότησης και άσκησης της κρατικής εξουσίας

Η δημοκρατική αρχή

Δημοκρατική αρχή – ά. 1 παρ. 1 Σ.

- όχι προσυνταγματική, αλλά ιστορικά διαμορφωμένη έννοια Δημοκρατίας
- εξελικτικότητα του νοηματικού άρα και του νομικού περιεχομένου της Δημοκρατίας
- το άρθρο 1 παρ. 1Σ επιτελεί λειτουργία:
  - ερμηνευτική
    - η δηλωμένη ταυτότητα του πολιτεύματος, όπως προσδιορίζεται κάθε φορά, νοηματικά, μαζί με τις θεμελιώδεις αρχές του που την εξειδικεύουν μπορεί να χρησιμεύσει ως *ύπατο ερμηνευτικό κριτήριο* για όλες τις άλλες συνταγματικές διατάξεις ή συνταγματικούς κανόνες
  - εγγυητική
    - σε συνάρτηση με το άρθρο 110 παρ. 1Σ προστατεύεται από ενδεχόμενη αναθεώρηση

'Αρθρο 110§1 ≈ άρθρο 1 § 1 Σ.

'Αρθρο 110 Σ (Αναθεώρηση του Συντάγματος)

1. Οι διατάξεις του Συντάγματος υπόκεινται σε αναθεώρηση, εκτός από εκείνες που καθορίζουν τη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος, ως Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, καθώς και από τις διατάξεις των άρθρων 2 παράγραφος 1, 4 παράγραφοι 1, 4 και 7, 5 παράγραφοι 1 και 3, 13 παράγραφος 1 και 26.

Ά. 1 παρ. 1 Σ = Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία

Δημοκρατική Αρχή

- κρίσιμα εννοιολογικά στοιχεία :

1) Ορολογική συνιστώσα

οριοθετεί ένα κοινό εννοιολογικό πεδίο

Ως **δημοκρατικά** χαρακτηρίζονται τα πολιτεύματα όπου άρχι – πηγή εξουσίας είναι – ο δήμος, δηλ. ο λαός

2) νομιμοποιητική συνιστώσα

= θέσπιση τέτοιων διαδικασιών παραγωγής της κρατικής βούλησης που να επιτρέπουν την πραγματική (ή εικονική) αναγωγή της στη «λαϊκή βούληση», δηλ. στα μέλη της σε πολιτεία οργανωμένης κοινωνίας

'Αρθρο 1: (Μορφή του πολιτεύματος)

- Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.
- **Θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία.**
- Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα.

Εννοία της λαϊκής κυριαρχίας

- Ιστορική προέλευση:
- γαλλική επανάσταση και αμερικανική
- Jan Jacque Rousseau : γενική βούληση *volonté générale*
  - η γενική θέληση προκύπτει από την αρχή της πλειοψηφίας
  - κάθε μειοψηφία υποβαθμίζεται σε απλή πλάνη
- **Λαός** : ο καθένας τμήμα της λαϊκής κυριαρχίας

Ο κίνδυνος της θεωρίας της γενικής βούλησης =

3 πλασματικές ταυτίσεις:

1) κοινοβουλευτική πλειοψηφία = πλειοψηφία εκλογικού σώματος

2) εκλογικό σώμα = λαός

3) πλειοψηφία εκλογικού σώματος = πλειοψηφία του λαού

⇒ θεμελιώδη δικαιώματα ≠ ταύτιση κυβερνώντων κυβερνωμένων

Αρχή της λαϊκής κυριαρχίας

- Το Σύνταγμα ως λαϊκή κυριαρχία εννοεί την πλειοψηφική αρχή στη διαλεκτική της σχέση και σύνθεση με την προστασία της μειοψηφίας
- Δημοκρατία = αρχή πλειοψηφίας με προστασία μειοψηφίας
- Διαλεκτική σχέση ισότητας + ελευθερίας
- Ελευθερία των αρχαίων (= συλλογική αυτοδιάθεση) και ελευθερία των νεοτέρων (ατομική αυτοδιάθεση)

Δημοκρατική αρχή

- **ΙΣΟΤΗΤΑ =**
  - ά. 4§1 μη αναθεωρήσιμο
  - ά. 51 § 3 Σ. εκλογικό δικαίωμα (εκτός αν πολιτική ανηλικότητα, ανικανότητα δικαιοπραξίας ή αμετάκλητη ποινική καταδίκη)
- **ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ**
  - = ά. 52 ειδική εγγύηση
  - 5§1 και
  - 29 §1 Σ.
- **ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ**
  - = αναβάθμιση μειοψηφιών
  - κόμμα = πολιτικός θεσμός

Λαϊκή ≠ εθνική κυριαρχία

Εθνική

- ≠ κυριαρχία μονάρχη
- απρόσωπη και αφηρημένη
- παθητικό ρόλο στο λαό
- πλασματικό υποκείμενο αντιπροσωπεύουν
⇒ όχι απαραίτητα εκλογή
- ≠ ουσιαστική νομιμοποίηση

Άρθρο 1: (Μορφή του πολιτεύματος)

1. Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.
2. Θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η **λαϊκή κυριαρχία**.
3. Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα.

Λαός και έθνος

- Άρθρο 1 § 3 Σ. = «Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το **λαό**, υπάρχουν **υπέρ αυτού και του έθνους...**»
- ? Είναι διακριτές οι έννοιες «**λαός**» και «**έθνος**» ;;;;

Στοιχεία του κράτους: Λαός

- **Οργανική σύλληψη του λαού-έθνους (πολιτισμική ομοιογένεια)**

- ⇒ θεωρία περί κράτους ως προσωποποίηση του λαού-φυλής
- ⇒ δεν εκπροσωπεί το σύνολο των ζώντων ατόμων,
- ⇒ αλλά μια σειρά γενεών, παρελθουσών και μελλουσών

Στοιχεία του κράτους: Λαός

- *Οργανική σύλληψη του έθνους*
- *Πολιτική πρόσληψη του έθνους*
  - *Κριτήρια:*
    - *Τυπική προϋπόθεση = ιθαγένεια*
    - *βάσει Συντάγματος*
    - *Ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις*
    - *Πολιτική (βάσει της ενοποιητικής λειτουργίας του Σ. και όχι πολιτισμική η ενότητα)*

⇒ **Έθνος = λαός**

Λαϊκή ≠ εθνική κυριαρχία

- Διατάξεις άμεσης ή έμμεσης αναγωγής της ασκούμενης εξουσίας στη βούληση του κυρίαρχου λαού =
- 51 § 2&3 , 52 , 84§1 , 32 § 1
- τεκμήριο συμφωνίας λαού και οργάνων γιατί εκλέγονται = νομιμοποιητική πράξη η εκλογή
- Και οι δύο όροι «λαός» και «έθνος» έχουν συνταγματικά το ίδιο νομικό νόημα

Λαός και έθνος

- Άρθρο 1 § 3 Σ. = «Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του έθνους...»
- ? Είναι διακριτές οι έννοιες «λαός» και «έθνος» ;;;;
- ΟΧΙ = οι δύο όροι έχουν συνταγματικά το ίδιο νομικό νόημα ⇔

Έθνος ≈ Λαός

Δ. Τσάτσος = η παράλληλη αναφορά σε λαό και έθνος) συνιστά «**καινοτομία** του Συντάγματος ... (που) πρέπει να αξιολογηθεί ως **κενοτομία**»

ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ δημοκρατίας

- θεμελιώδη δικαιώματα
- διάκριση λειτουργιών
- 110 και 50 (περιορισμένες αρμοδιότητες ΠτΔ)
- 120 § 2 και §4 δικαίωμα αντίσταση

'Αρθρο 120 Σ.:

(Ακροτελεύτια διάταξη)

«1. Το Σύνταγμα αυτό, που ψηφίστηκε από την Ε΄ Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, υπογράφεται από τον Πρόεδρό της, δημοσιεύεται από τον προσωρινό Πρόεδρο της Δημοκρατίας στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, με διάταγμα που προσυπογράφεται από το Υπουργικό Συμβούλιο και αρχίζει να ισχύει από τις ένδεκα Ιουνίου 1975.

2. Ο σεβασμός στο Σύνταγμα και τους νόμους που συμφωνούν με αυτό και η αφοσίωση στην Πατρίδα και τη Δημοκρατία αποτελούν θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων.

3. Ο σφετερισμός, με οποιονδήποτε τρόπο, της λαϊκής κυριαρχίας και των εξουσιών που απορρέουν από αυτή διώκεται μόλις αποκατασταθεί η νόμιμη εξουσία, οπότε αρχίζει και η παραγραφή του εγκλήματος.

4. Η τήρηση του Συντάγματος επαφίεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων, που δικαιούνται και υποχρεούνται να αντιστέκονται με κάθε μέσο εναντίον οποιουδήποτε επιχειρεί να το καταλύσει με τη βία.»

Δικαίωμα αντίστασης

- «Σύνταγμα» = πολίτευμα
- **Φορείς:** όλοι οι Έλληνες πολίτες, δικαστικοί λειτουργοί -> άρθρο 87 παρ. 2 Σ. επιτάσσει να μη συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Σ.

Δικαίωμα αντίστασης

- **Μέσο** : με κάθε μέσο => **παθητική** = ανυπακοή και **ενεργητική** αντίσταση => αίρεται από το ίδιο το Σ. ο παράνομος χαρακτήρας των αναγκάιων πράξεων ή παραλείψεων αντίστασης και δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αστικής ευθύνης του υπαλλήλου ατομικά.
- **Προϋπόθεση**:
  - να **επιχειρεί** οποιοσδήποτε (άτομο ή ομάδα ή όργανο του κράτους)
  - να **καταλύσει** το Σ. με τη βία. => αρκούν προπαρασκευαστικές πράξεις.
    - **Κατάλυση** δεν είναι κάθε παράβαση των διατάξεων του Σ. , η οποία θέτει σε κίνηση τη διαδικασία ελέγχου συνταγματικότητας ή εκλογές,
    - προϋποθέτει **παρεμπόδιση ή διακοπή λειτουργίας** των άμεσων οργάνων του κράτους

Βασική βιβλιογραφία

- *Αντ. Μανιτάκη*, Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Ι, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 478-502.
- *Κ. Χρυσόγονου*, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2003, σ. 227-254.
- *Ευ. Βενιζέλου*, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Αναθεωρημένη Έκδοση, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008, σ. 344-356 & 376-381.
- *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σ. 359-363.
- *Δ. Τσάτσου*, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Β΄, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993, σ. 48-83.

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας

Λίνα Παπαδοπούλου

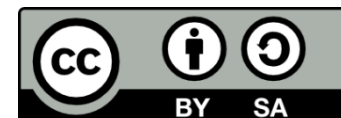

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Δημήτριος Νικηφόρος
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2012-2013

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

